

Nancy M. Wingfield

Bordelska drama v pozni cesarski Avstriji: Proces proti Regine Riehl*

WINGFIELD Nancy M., dr., zaslužna raziskovalna profesorica, Oddelek za zgodovino, Northern Illinois University, Zulauf 715, DeKalb, IL 60115, USA, nwingfield@niu.edu

176.5:929Riehl R.
343.544:929Riehl R.

**BORDELSKA DRAMA V POZNI CESARSKI
AVSTRIJI: PROCES PROTI REGINE RIEHL**

Odmevno sojenje zoper 46-letno Regine Riehl, lastnico javne hiše judovskega rodu, obtoženo kaznivih dejanj pri vodenju svojega bordela, se je na Dunaju začelo 2. novembra 1906. Z zanimanjem so ga spremljali prebivalci cesarske prestolnice in drugod po Avstriji. Proces proti Riehlvi je opozoril na problem prostitucije in odgovorne prisilil k razmisleku o reformi regulatornega sistema, ki je omogočal zlorabe. Nazadnje je postal izhodišče razprav o pomenu reguliranja prostitucije, ki so se nadaljevale do propada monarhije in vplivale na spremembe ureditve prostitucije po celi Avstriji. Kljub pomanjkljivostim so bili številni policijski in drugi uradniki še naprej prepričani, da so bile v primerjavi s tolerirano prostitucijo druge rešitve še slabše.

Ključne besede: javne hiše, prostitucija, Regine Riehl, Dunaj, zakonodaja

* *Večji del pričujočega prispevka je bil v drugačni obliki že objavljen v prvem poglavju knjige Nancy M. Wingfield *The World of Prostitution in Late Imperial Austria* (Oxford: Oxford University Press, 2017).*

WINGFIELD Nancy M., PhD, Presidential Research Professor, Department of History at Northern Illinois University, Zulauf 715, DeKalb, IL 60115, USA, nwingfield@niu.edu

176.5:929Riehl R.
343.544:929Riehl R.

**A BROTHEL DRAMA IN LATE-IMPERIAL
AUSTRIA: THE RIEHL TRIAL**

The celebrated trial of forty-six-year-old Regine Riehl, a brothel keeper of Jewish origin, who was charged with crimes associated with the operation of her establishment, opened in Vienna on 2 November 1906. Residents of the imperial capital, and other people throughout Austria followed the proceedings with great interest. The Riehl affair drew public attention to prostitution and produced pressure in the capital to reform abuse in the system of regulation. The trial remained a point of departure for subsequent debates about the utility of regulating prostitution for the duration of the Monarchy, influencing change in the rules governing regulation of prostitution throughout Austria. Despite its drawbacks, however, many police and other officials remained convinced that the alternatives to tolerated prostitution would be even less effective.

Key words: Brothel, Prostitution, Regine Riehl, Vienna, Regulation

Odmevno sojenje v kazenski zadevi zoper 46-letno Regine Riehl, lastnico javne hiše judovskega rodu, se je v cesarski prestolnici začelo 2. novembra 1906. Riehl je bila obtožena poneverbe, goljufije, zvodništva in drugih kaznivih dejanj pri vodenju svojega bordela. Razprave, ki so spremljale proces, so nedvomno potrdile, da je bila prostitucija »vroča tema«. Po mnenju nekaterih sodobnikov je postala tema »salonfähig« zaradi velike pozornosti, ki so jo časopisi v monarhiji in celo onkraj njenih meja namenili petdnevni sojenju. Petdnevnega sojenja pa niso z zanimanjem spremljali le v cesarski prestolnici, temveč povsod po Avstriji in zunaj nje. Živahne razprave o procesu so razkrile javno podobo ljudskih predstav o prostituciji.

Proces proti Regine Riehl je pritegnil veliko pozornost, saj se je domnevno surovo ravnanje madame s toleriranimi prostitutkami zgodilo v javni hiši, ki se je nahajala v meščanski soseski dunajskega 9. okrožja, nedaleč od središča cesarske prestolnice, niti kilometer stran od policijske direkcije v Alsergrundu. Proces proti Regine Riehl je »močno pretresel avstrijsko javnost« in povzročil vsesplošno zgražanje. V monarhiji je proces sprožil najboljše javno razpravo o prostituciji, ki ni bila zakonita, temveč »tolerirana«, kar je pomenilo, da v avstrijskem pravnem redu tega področja ni urejala zakonodaja, temveč policijski pravilniki.¹

Škandal z R. Riehl je javnost opozoril na problem prostitucije in v prestolnici ter drugod po Avstriji odgovorne prisilil k razmisleku o reformi regulatornega sistema, ki je omogočal zlorabe.² Sodni proces je razkril korupcijo v samem jedru policijskega birokratskega aparata in ideološka protislovja v državi, ki je na eni strani s tolerirano pro-

stitucijo družbo domnevno želela obvarovati pred močno razširjenimi spolnimi boleznimi, po drugi pa z njo moškimi zagotoviti ventil – »nujno zlo« – za zadovoljevanje njihovih »telesnih potreb«. ³ Vlada se je morala izreči tako glede posebnih okoliščin konkretnega primera – odvisnosti in izkoriščanja – kot splošnih vprašanj ureditve v monarhiji. Proces je nazadnje postal izhodišče razprav o pomenu reguliranja prostitucije, ki so se nadaljevale do propada monarhije in vplivale na spremembe ureditve prostitucije po celi Avstriji.

Sodni proces, ki je javnost bolj kot kdaj koli prej opozoril na pomen regulacije prostitucije, je bil pomemben, saj je načel številna vprašanja povezana z meščanskim demimonde: žensko kriminaliteto, žensko spolnost, seksualne perverzije, trgovino z belim blagom in spolne bolezni. Razprave so do neke mere razkrile zaskrbljenost javnosti zaradi trgovine z dekleti in domnevno nezmožnost npravstvene policije, da bi obvarovala javno zdravje in moralo v prestolnici ter posledično drugod po monarhiji. Proces je pritegnil pozornost tako moralistov kot voajerjev, saj so pričevanja večinoma utrdila zakoreninjena prepričanja in predstave o prostituciji, še posebej priljubljene zgodbe iz časopisov in z odra o padlih ženskah in njihovi odrešitvi, kot tudi zgodbe o »belih sužnjah« in anonimni, razvratni sodobni družbi, v kateri naj bi cvetela trgovina z ljudmi. Hkrati je proces sprožil javno razpravo o sorodnih temah, med njimi bojaznijo pred modernim, obsedenostjo z moralo nižjih družbenih slojev in nacionalnih stereotipih. Proces je tako pomembno vplival na razvoj regulacije na Dunaju in po vsej monarhiji.

Proces je bil del splošnih razprav o spolnem vedenju in skrbi za javno zdravje. Zagovorniki toleriranih javnih hiš so trdili, da so po njihovi za- slugi pripadniki vojske in drugi moški, ki so iskali družbo prostitutk, bolj zdravi in prostitutke varne pred zvodniki, makroji in »perverznicami« spolnimi praksami, hkrati pa je meščanskemu sloju prihranjen pogled na prostitutke, ki bi svoje storitve

¹ Policijska regulacija prostitucije v Avstriji je nastala kot niz ad hoc ukrepov. Policijska uredba iz 1873 je določala obvezno izdajo zdravstvene knjižice, v katero so zdravniki vpisovali datume in podatke o rednih pregledih za spolno prenosljive bolezni, ki so jih izvajali. Po dvanajstih letih začasnih ukrepov so obstoječi pravilniki na Dunaju 24. maja 1885 dobili formalni okvir v obliki priloge k tako imenovanemu klateškemu zakonu. Peti odstavek zakona je določal, da o kazni za ženske, ki so svoja telesa uporabljale za nespodobno obrt, odločajo varnostni organi. O besedilu zakona glej Alexander Löffler, *Das Strafrecht*, vol. 1: *Die materiellen Strafgesetze*, vol. 2 (Mainz, 1918), peti odstavek, 317–18.

² *Germania*, 6. 11. 1906, 2.

³ *Razprave o prostituciji, ki so se začele v 19. stoletju, so pogosto obravnavale skorumpiranost policije; prim. Mary Gibson, *Prostitution and the State in Italy, 1860–1915*, druga izdaja. (Columbus: Ohio State University Press, 1999), 117–18; in Maria Luddy, *Prostitution and Irish Society, 1800–1940* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 28–9.*

ponujale na javnih površinah. Nравstvena policija, ki je imela nalogo, da skrije omenjene ženske pred očmi javnosti, je lahko avstrijske predpise izvajala bolj ali manj po svoji presoji. Ker so bili prav nekateri policijski uslužbenci, zadolženi za izvajanje predpisov, obtoženi pomoči Regine Riehl pri njenem izigravanju, je proces razkril tudi številne komplikacije, ki so izhajale iz policijske regulacije nezakonitega vedenja.

Nekateri strokovnjaki so prostitucijo povezovali z izrojenostjo, drugi so preprosto menili, da prostitutke živijo »življenje brez upa in smisla«. Še posebej med županovanjem krščanskega socialista Karla Luegerja sta na dogajanje v prestolnici močno vplivala nacionalna trenja v monarhiji in razširjeni antisemitizem, kar je posledično vplivalo na analize procesa in kasnejše razprave o regulaciji. Po zaključku procesa se je podoba prostitutk v tisku nekoliko popravila. Pogosteje so jih začeli prikazovati kot pomilovanja vredne in ne kot nevarne. Proces je utrdil podobo prostitutke kot žrtve, v svet prostitucije pa je vpeljal judovsko negativko: bordelsko madame.

Prispevek obravnava različne časnikarske diskurze, zaradi katerih je javnost postala pozorna na javno hišo Regine Riehl, proces sam, kot tudi načine poročanja o tem dogodku v tisku in pri tem pokaže, kako je škandal Avstrijo prisilil v ponovni premislek o ureditvi prostitucije.

Emil Bader, raziskovalni novinar

Javnost je na škandal Regine Riehl postala pozorna po prispevku, ki ga je Emil Bader objavil v *Illustriertes Wiener Extrablatt* in je regulirano prostitucijo javnosti predstavil v povsem novi luči. Bader, ki je delal za tabloidni visokonakladni liberalni *Illustriertes Wiener Extrablatt*, je razmere v tolerirani javni hiši R. Riehl na Grüne Thorgasse 24 vse širšemu krogu bralcev predstavil v prispevkih, ki jih je začel objavljati 24. junija 1906.⁴ Javno hišo R. Riehl je začel raziskovati na prošnjo drugega Dunajčana,

⁴ Konec maja je socialdemokratski *Arbeiter-Zeitung* na kratko poročal, da je bil Rudolf Michel obsojen na dvotedensko zaporno kazen, ker je prevažal žensko – nekateri časopisi so poročali, da je šlo za njegovo sestro – v prostore Regine Riehl, *Arbeiter-Zeitung*, 29. 5. 1906; in *Arbeiter-Zeitung* (jutranja izdaja), 1. 7. 1906, 7–8, ki se sklicuje na predhodni članek.

ki je trdil, da je omenjeni bordel prvič obiskal leta 1903 po prejemu – izkazalo se je, da netočne – informacije o tem, da so v njem delale mlade ženske iz meščanskih družin. Baderjevo poročanje o slabem ravnanju s prostitutkami v bordelu Regine Riehl – in po njegovih besedah so bile drugje razmere še slabše – je značilen primer agresivnega dunajskega raziskovalnega novinarstva s preloma stoletja, ki je proces spremenil v pomembno novico.⁵

Bader je svoje ugotovitve predstavil v enotedenskem ekspezeju s provokativnim naslovom »Aus den Geheimnissen eines tolerierten Hauses«. Prvi dan je prispevek vključeval podnaslove »Lieber Spring ich vom vierten Stock hinunter« in »Weiße Sklavinnen«.⁶ Bader je R. Riehl obtožil izkoriščanja zaposlenih prostitutk, dunajsko policijo pa zatiskanja oči ob nepravilnostih v njeni javni hiši. Očital ji je, da delavk, stanujočih pri njej, ni pravočasno prijavila pri policiji in jih je nagovarjala k navajanju neresničnih informacij na prijavnih obrazcih. Med prostitutkami, žrtvami Regine Riehl, sta bili 18-letna »Erna«, ki je prej veljala za »krepotno« in »marljivo« in se je po zanositvi in odhodu iz bordela s svojim sinom, ko je bil ta še dojenček, kmalu vrnila v malo stanovanje svoje matere in se preživljala kot šivilja, in »Liesel«, ki jo je oče »prodal« R. Riehl.⁷

Kmalu po začetku izhajanja serije v *Illustriertes Wiener Extrablatt* so se v Baderjev križarski pohod proti razmeram v hiši Regine Riehl vključili socialdemokratski dnevnik *Arbeiter-Zeitung* in drugi lokalni in deželni časopisi, kar je še bolj razvnelo javnost. Nek deželni časopis je opisoval plačane »agente« Regine Riehl, med njimi neimeno-vane mladeniče, ki so naivna mlada dekleta vabili v bordel z obljubo »visoke« plače za delo šivilje.⁸

⁵ Glej Daniel M. Vyleta, *Crime, Jews and News: Vienna 1895–1914* (New York: Berghahn, 2007), 144, v katerem je proces prikazan kot vzorčni primer tedanjega dunajskega poročanja o kriminalu.

⁶ Serija prispevkov v več delih je bila v *Illustriertes Wiener Extrablatt* objavljena na notranjih straneh med 24. in 28. junijem. »Weiße Sklavinnen« je bil tudi eden izmed naslovov v *Illustrierte Kronen Zeitung*, 3. 11. 1906, 2.

⁷ O obtožbah glede nepravilnosti pri prijavi prostitutk glej »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« *Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik* (AKAK) 27/1–2 (maj 1907): 7, 28, 47.

⁸ Njihove uborne plače so bile eden od razlogov, da so se nekatere začele prodajati za denar.

Mlada dekleta so nato domnevno zaklenili in jih s stradanjem in pretepanjem prisilili v prostitucijo. Drug provincialni časopis je navajal primere lokalnih javnih hiš, kjer so bile razmere podobne kot pri Regine Riehl.

Večina časopisnih poročil je obsojala ravnanje z mladimi dekleti »šibke volje«. Vendar pa materialni dokazi niso bili povsem nedvoumni. Nekatere prostitutke so vsekakor menile, da je R. Riehl omejevala njihovo svobodo gibanja in jih prikrajšala za zaslužek.⁹ To jih je v pričanju potrdilo 26. Preostale nekdanje delavke Regine Riehl so med pričanjem te trditve zavrnilo.

Zaradi niza Baderjevih prispevkov se je v javnosti sprožil pravi vihar proti Regine Riehl in sledili so številni javni odzivi. Eno od pisem bralcev je napisala, kot se je poimenovala, »ujetnica« iz »kasarne« Regine Riehl, kjer so jo poznali pod imenom »Wilma«. Wilma je policijo obtožila, da je ob škandaloznem dogajanju v bordelu gledala stran, in nazorno opisala surovo ravnanje R. Riehl z njo v »hiši, ki je pekel na Zemlji«. Po njenih besedah jo je Regine Riehl pretepla, ko jo je na kolenih prosila za dovoljenje, da lahko svoji materi napiše eno samo pismo. »'Uboga kreatura,' mi je zaklicala gospa [Riehl], 'vesela bodi, da si tu!'«. Wilma je na koncu le uspela pobegniti iz bordela »revna kot cerkvena miš, brez krajcarja, brez perila in čevljev, oblečena le v večerni plašč.«¹⁰ Besni odzivi na serijo člankov so dunajsko policijo prisilili k ukrepanju. Regine Riehl so aretirali kmalu po objavi prvih Baderjevih prispevkov, bordel pa zaprli v prvem tednu julija.¹¹

⁹ Vyleta, *Crime, Jews and News*, 144–5.

¹⁰ *Illustriertes Wiener Extrablatt*, 30. 6. 1906, 4. Glej policijsko poročilo o članku Baderja, objavljenem 24. junija 1906, Landespolizeidirektion Wien, Archiv (LPDW), Prostitution u. Mädchenhandel (PM), 1906/2, k.k. Bezirks-Polizeikommissariat k.k. Polizeidirektion Wien, 24. junija 1906.

¹¹ *Illustriertes Wiener Extrablatt*, 3. julija 1907, 5 o zaprtju bordela; *Arbeiter-Zeitung*, 8. julija, 1906, 6 o aretaciji R. Riehl. O nekaterih zelo navedenih poročilih v provincialnem časopisju glej npr. »Die Geheimnisse des Kleidersalons,« *Czernowitzer Tagblatt*, 8. julij 1906, 9. Zapisniki procesa in povezani dokumenti v Wiener Stadt- und Landesarchiv (WStLA) Landesgericht für Strafsachen (Lfs): A11, Vr 6372/1906, I. & II. Teil. Dokumenti o procesu so bili objavljene pod naslovom »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK 27/1–2 (maj 1907): 1–111. Za razpravo o procesu in povezanih dogodkih z vidika dunajskega antisemitskega tiska glej Vyleta, *Crime, Jews and News*, 144–50.

Proces

Ugotovljena dejstva v primeru Riehl so navedena v dokumentih. Proces je bil zapleten, saj je bilo deset obtožencev in obtoženk obtoženih za različna kazniva dejanja. Poleg tega je petnajst nekdanjih prostitutk od lastnice bordela terjalo neizplačane plače. Policija je v zvezi s primerom zaslišala številne priče, vključno z nekdanjimi zaposlenimi in prebivalci javne hiše, in mnogi so skupaj s pripadniki policije pred sodiščem nastopili kot priče. Proces proti Regine Riehl je bil zaprt za javnost; kljub temu se je obravnav udeležilo okrog šestdeset ljudi, večinoma novinarjev, ki so imeli po zakonu pravico spremljati proces in so o njem tudi ves čas poročali. Nekateri odvetniki so med pričanjem prič navajali uredniške komentarje in izzvali smeh med navzočimi, največkrat na račun prostitutk, pa tudi Regine Riehl. Ko je tožilec prebral dolg seznam obtožb, je najprej pričala Riehl, nato pa glavna soobtoženka Antonie Pollak, njena sključena osemindesetletna pomočnica. Slednja je bila obtožena, da je v bordel zvabila mlada dekleta, vključno s tistimi, ki so postelje najemale (*Bettgeher*) v njenem lastnem stanovanju.¹² Tretji glavni obtoženec je bil kleparski pomočnik Friedrich König. Ta je domnevno grozil, da bo poslal svojo prej omenjeno hčer Liesel, kot so jo klicali v bordelu in imenovali v nekaterih časnikih (njeno krstno ime je bilo Marie), v poboljševalnico in jo prisilil, da ostane pri R. Riehl, kjer je bila od leta 1902, ko se je želela vrniti v »krepostno« življenje.

Nazadnje se je na sodišču zvrstila sedmerica izmed nekdanjih osmih delavk v bordelu, obdolženih krivega pričanja. Omenjena mlada dekleta je Regine Riehl nagovorila – v zameno jim je obljubila oblačila, nakit in denar –, da so preiskovalnim sodnikom, ki so jih poleti 1906 zasliševali v zvezi z razmerami v bordelu, najprej kot ena ponavljale njeno različico dogodkov. Kasneje so svoje izjave spremenile. Stare so bile od sedemnajst do triintrideset let; sedem je bilo prostitutk, osma pa je v bordelu delala kot sobarica. Dve izmed njih sta v času pričanja imeli »pravo« službo šivilje in perice.

¹² Po podatkih Eve Blau je bilo v letih pred prvo svetovno vojno v cesarski prestolnici med 60.000 in 70.000 Bettgeherjev, *The Architecture of Red Vienna, 1919–1934* (Cambridge, MA: MIT Press, 1999), 77.

Glavne priče v procesu proti Regine Riehl z naslovnice dunajskega časopisa Illustrierte Kronen Zeitung, 6. 11. 1906. (Österreichische Nationalbibliothek)

Triindvajsetletna prostitutka Eva Madzia se ni pojavila na sodišču. Domnevno je »izginila«, kasneje pa se je izkazalo, da dela v neki šlezijijski javni hiši.¹³

Med meščanskimi strankami bordela so bili zdravniki, odvetniki in javni uslužbenci, znani kot »doktor«, »kozja bradica«, »znani« in »Japonec«, vendar o njih vemo malo; nekaj več vemo le o policistih, ki so tudi obiskovali dekleta. Mnoge prostitutke in nekdanje prostitutke, ki so pričale v procesu proti Regine Riehl, so bile iz revnih češko, nemško, madžarsko in poljsko govorečih družin, in o njih nekaj izvemo več iz njihovih pričevanj.¹⁴ Nekatere ženske priče so hišo opisovale kot »ječo«, pripovedovale so o lakoti in pretepanju z metlišči in pasjimi biči, ki se je izmenjevalo z orgijami s šampanjcem. Izpostavljale so veliko nasprotje med prostornim, udobnim sprejemnim prostorom za

goste bordela in malimi, nezdravimi, zaklenjenimi sobami z rešetkami na oknih v tretjem nadstropju, kjer sta si po dve dekleti delili eno posteljo in se »stiskali bolj kot hudodelci v kaznilnicah po monarhiji«. Neka prostitutka je med pričanjem povedala, da jo je Riehl pretepla, ker je spila ostanke šampanjca, ki bi ga morala prihraniti in ponovno prodati strankam, druga priča pa je trdila, da so jo prisilili piti šampanjec s strankami. Prostitutke so se trpinčenju Regine Riehl le redko uprle. Neka priča je povedala, da jo je madame hotela vreči na cesto, ker stranki ni hotela poljubiti roke in potešiti njenih seksualnih fantazij, a je pograbila sifon s sodavico in jo z njo poškopila.¹⁵ Težko si je sicer predstavljati, da bi tako ravnal v usodo vdan človek, kot so v tisku pogosto opisovali prostitutke Regine Riehl.

Zaradi omejevanja osebne svobode, pretepanja, jemanja zaslужka in cenzuriranja pošte so mnoge prostitutke želele zapustiti Regine Riehl, vendar jim tega domnevno ni dovolila. V redkih primerih jih je iz svojih rok izpustila zaradi bolezni, ki je zahtevala hospitalizacijo. Čeprav se je Riehl pritoževala, da so bile nekatere njene prostitutke »nenehno v bolnišnici«,¹⁶ sta bili s Antonie Pollak obtoženi, da sta obolelim prostitutkam želeli preprečevati žestik s policijskimi zdravniki. Med obiskom policijskih zdravnikov v bordelu naj bi bolne prostitutke skrivali v kleti, sanitarijah, omarah ali celo v podstrešnem kokošnjaku. To sta počeli zaradi bojazni, da bi zdravniki pri prostitutkah ugotovili poškodbe in jih pregledali tudi zaradi spolno nalezljivih bolezni, hkrati pa bi jih lahko napotili v bolnišnico, od koder bi lahko ušle iz bordela. Pollak in Riehl naj bi tovrstne dogodke preprečevali tako, da so prostitutke po odpustu iz bolnišnice napotili neposredno k njima.¹⁷

V redkih primerih, ko so prostitutke z dovoljenjem prenehale delati za Regine Riehl, so morale te po njihovih navedbah takoj zapustiti Dunaj. Njeni zaupniki, med katerimi naj bi bil tudi njen brat, so

¹³ *Neue Freie Presse*, 2. november 1906, 4.

¹⁴ *Právo lidu*, 4. 11. 1906, 4; vsaj eden od staršev je bil nepismen. *Germania* je o dekletih, ki so dva dni pričala proti Riehl, poročala 6. 11. 1906, 2.

¹⁵ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« *AKAK*, 86; *Bohemia*, 6. 11. 1906, 7; in *Prager Tagblatt*, 4. 11. 1906, 10.

¹⁶ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, *AKAK*, 15.

¹⁷ Urad deželnega predsednika je posledično zahteval dodatna pojasnila, da bi lahko kaznovali odgovorne uslužbence v bolnišnici, *WStLA*, LfS: A11, Vr 6372/1906, II. Teil, to the *Landesgericht in Strafsachen*, 7. 11. 1906.

dekleta pospremili do železniške postaje, jim kupili vozovnico in jih pospremili na vlak. Čeprav so se tolerirane prostitutke v istem mestu pogosto selile iz ene v drugo javno hišo, so se morale v nekaterih manjših občinah prostitutke brez dovoljenja za prebivanje po prenehanju opravljanja dela v javni hiši odseliti iz mesta.

Regine Riehl, prva priča, je bila korpulentna in energična ženska, ki je med pričanjem ves čas izžarevala samozavest. V nasprotju s pravimi in fiktivnimi lastnicami javnih hiš nikoli ni delala kot prostitutka. Ugotovila je, da lahko z moškimi »obiskovalci« na svojem domu zasluži, zato je v njem dovolila seks za denar. Riehl je na sodišču povedala, da svoje javne hiše ni registrirala, saj ni vedela, da je to dolžna storiti.¹⁸ Kljub trem aretacijam in obsodbam zaradi zvodništva sredi 90-ih let 19. stoletja ji je bilo konec istega desetletja izdano dovoljenje za odprtje javne hiše, kar kaže na veliko hipokrizijo tedanje ureditve prostitucije. Posel ji je cvetel, tako da je njegov obseg večkratno povečala in na koncu prevzela celotno stavbo na Grüne Thorgasse, v kateri je zanjo delalo petnajst do dvajset prostitutk.

Regine Riehl je med pričanjem na sodišču trdila, da je s prostitutkami dobro ravnala. Odločno, včasih s povišanim glasom, je zavrnila vse obtožbe svojih nekdanjih delavk. Eno izmed njih je celo obtožila, da je bilo njeno pričanje »od prve do zadnje besede« laž. Hkrati jim je očitala, da so bile zanič spolne delavke; obregnili se je ob njihovo zunanost, rekoč, da so bile nekatere tako neprivačne, da so pritegnile le malo strank — »To deklet je bilo najgršje med mojimi damami« —, in njihovo vedenje — »Priča ni bila med najslabšimi dekletimi; imela pa je navado koketirati, česar nisem želela tolerirati.«¹⁹ Riehl je vztrajala, da prostitutkam ni storila žalega, temveč je »dekletom« v resnici pomagala. Ko je ena izmed njih rodila, ji je v bolnišnico prinesla vino, sadje in pečene dobrote, otroku pa podarila lepo oblačilo.²⁰

Na vprašanje o bivalnih pogojih prostitutk in njihovi pravici do prostega gibanja sta Riehl in njen odvetnik odvrnila, da je npravstvena policija že leta

redno pregledovala celoten bordel in ni ugotovila pomanjkljivosti.²¹ Očitek, da je ženske zaklepala v sobe in jim omejevala svobodo gibanja, je Regine Riehl zavrnila in dejala, da so se lahko prostitutke, ki so se »primerno obnašale«, prosto gibale po celi hiši. Dodala pa je: »Vsa dekleta vendar niso v redu.« Čeprav so bila med spanjem vrata spalnic prostitutk zaklenjena, so bila po njenih zagotovilih notranja vrata čez dan večinoma odprta. Na vprašanje o rešetkah na oknih spalnic prostitutk je Regine Riehl odgovorila, da so pred namestitvijo rešetk nekatere prostitutke skozi okno s sadjem obmetavale častnike, ki so živeli na drugi strani ceste, ali se spogledovale z vajenci, ki so se šolali v bližini. Regine Riehl prostitutk v zaklenjenem bordelu ni zadrževala proti njihovi volji; z njimi je šla igrati celo tenis na travi v Prater, najstarejši in največji javni park v dunajskem 2. okrožju, Leopoldstadtu. Če je to držalo, dekleta tja verjetno niso šla peš, saj po pravilniku dunajske policije tolerirane prostitutke podnevi niso smele hoditi po Praterstrašje in Prater-Hauptallee, glavnih poteh skozi park, in katerihkoli drugih glavnih mestnih prometnih žilah, z izjemo nujnih primerov.²²

Riehl je zavrnila tudi obtožbe, da je prostitutkam z zaklepanjem oblačil želela preprečiti odhod iz hiše. Ko je po njenih besedah eno izmed deklet k njej prišlo »v starih cunjah«, jo je očedila tako temeljito, da je dva tedna kasneje policijski komisar, ki jo je registriral kot prostitutko, ni prepoznal. Znani dunajski satirik, novinar in pisatelj Karl Kraus, ki je 13. novembra v svoji satirični reviji *Die Fackel* obširno komentiral proces v eseju z naslovom »Der Fall Riehl«, je za »Tante Riehl« zapisal, da zna »najbolj umazano debitantko v dveh tednih napraviti primerno za elitno družbo.«²³ Ko jo je tožilec zasliševal v zvezi z razpolaganjem prostitutk z oblačili po prihodu v bordel, je Riehl povedala: »eno ali dve dekletki sta s seboj prinesli boljša oblačila«, hkrati pa zatrdila, da je šlo večinoma za preprosta dekleta in da je bilo treba del njihovih oblačil zavreči, ker

²¹ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 18.

²² ÖStA, MdI, Allg. AVA, MP, Box 2122, 6033/07, »Protokoll.«

²³ Karl Kraus, »Der Fall Riehl«, *Die Fackel* 8/211 (13. 11. 1906): 2, ponatisnjen je bil v njegovi zbirki, *Sittlichkeit und Kriminalität*, vol. 1, *Ausgewählte Schriften* (Vienna: L. Rosner, 1908), 257. O trditvah R. Riehl glej: »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 31; in *Lidové noviny*, 4. 11. 1906, 3.

¹⁸ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 14.

¹⁹ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 27, 33.

²⁰ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 44.

so bila zanikrna. Po besedah Regine Riehl so bila vsem prostitutkam na voljo njihova oblačila. Morale so samo zaprositi za ključ omare, kjer so bila shranjena. Marie Pokorny, rojena na Štajerskem, znana kot »Irma« – Riehl jo je štela za eno svojih »najmilenitnejših« deklet – je vselej imela ključ. Poleg tega so imele vse stanovalke tunike, ki so jih lahko nosile tudi zunaj hiše. Marie Pokorny je imela celo pet halj!²⁴

Riehl je bila prepričana, da je vzorno vodila svojo javno hišo. Žensk ni preprodajala; dekleta je obvarovala pred trgovci z belim blagom.²⁵ Neko dekle je celo iztrgala iz rok »trgovke z dekleti« po tem, ko jo je bordel v Pragi, kamor naj bi jo poslali, zavrnil. (Trgovca z belim blagom v tem primeru verjetno pomeni posrednika, ki je ženske z njihovim dovoljenjem ponudil javnim hišam ali jih v dogovoru z njimi iz ene prestavil v drugo.) Riehl je zavrnila tudi obtožbe o orgijah v bordelu in nasprotno zavrnila, da kljub nezadovoljstvu strank ni dovolila šampanjca, plesa ali kvartanja v hiši. (Njeno trditev glede šampanjca je pod vprašaj postavila izjava prostitutke, da je bila kaznovana zaradi pitja ostankov penine.)

Več prič je Regine Riehl obtožilo, da je zadržala njihov zaslužek – prostitutke so lastnici javne hiše za stroške bivanja dnevno plačale štiri krone in polovico svojega zaslužka – in njihov *Strumpfgeld* (napitnino strank, ki so jo hranile v svojih nogavicah – *Strümpfe*). Riehl in Pollak naj bi celo brskali po njihovih nogavicah, da bi jim vzeli omenjeno napitnino, po tem ko so hotele nekatere prostitutke s skritim denarjem podkupiti vratarja in uiti iz bordela.²⁶ Neka ženska je pričala, da je Riehl poskuse zadržanja *Strumpfgelda* obravnavala kot »kraj« in so morebitni najdbi tovrstnega denarja sledili izbruh besa in udarci.

Regine Riehl se je pred obtožbami o zadrževanju denarja prostitutk branila, da je bila dobra, poštena delodajalka. Povedala je, da je v nekaterih primerih zaslužek prostitutk izplačala njihovim staršem. Soobtoženec König, ki je krivdo za izgu-

bo službe kočijaža pripisal svoji hčeri in njenemu »nespodobnemu vedenju«, Riehl pa mu je mesečno izplačevala dvajset goldinarjev, ni bil edini starš, obtožen okoriščanja na račun hčerinoga ponujanja spolnih uslug. Druga priča je povedala, da jo je k Regine Riehl pripeljala njena mati. Poleg Königa je bila na dunajskem občinskem sodišču vložena tožba še proti dvema staršema prostitutk zaradi kršitve zakona o klateštvu v zvezi z izkoriščanjem hčera, ki so morale zanje v javni hiši prodajati svoja telesa. Zdi se, da so nekateri starši zaposlitev svojih otrok v bordelu videli kot priložnost za dober posel. Če so hčere želele zapustiti javno hišo, naj bi jim to tudi na silo preprečevali.²⁷ Ob ogorčenosti nad pripadniki nižjih družbenih slojev, ki so grdo ravnali s svojimi hčerami in jih izročili javnim hišam, so mnogi pozabljali, da je tako ravnanje morda temeljilo na pričakovanih delavskega razreda, da se morajo ženske že od malih nog preživljati same in prispevati v družinski proračun.²⁸

Nazadnje je Riehl izjavila, da nobeni prostitutki ni preprečila, da bi pustila službo pri njej. V nasprotju z navedbami prostitutk so po njenih besedah le redka dekleta želela zapustiti njeno javno hišo. Riehl je celo dejala, da so jo nekatere prostitutke, odslovljene zaradi neprimerne vedenja ali neprijetnosti pri strankah, moledovale, da bi lahko še naprej delale zanjo.

Na klopi za priče se je zvrstilo devet članov dunajskega policijskega direktorata – med njimi policijski agenti, zdravniki in inšpektorji – in se branilo pred očitki, da so svoje delo v primeru javne hiše Regine Riehl opravili malomarno.²⁹ Kot prva priča je nastopil *Polizeichefarzt* Anton Merta, ki je razmere v hiši R. Riehl opisal z vidika npravstvene policije. Na kratko je predstavil zgodovino reguliranih javnih hiš in povedal, da se je zaradi številnih pripomb na račun žensk, ki so svoje potencialne stranke nago-varjale na ulici, tedanji vodja policije ob koncu 19.

²⁴ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 17.

²⁵ *Bohemia*, 4. 11. 1906, 6.

²⁶ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 28, 33–4.

²⁷ O obtožbah, da so drugi starši prejeli plačilo za delo svojih hčera v bordelu, glej »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 7, 22, 32, 33–4.

²⁸ Judith R. Walkowitz, *Prostitution and Victorian Society: Women, Class, and the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1982), 16.

²⁹ Korespondenca med k.k. Landesgericht in Strafsachen na Dunaju in policijsko direkcijo na Dunaju, WStLA, LfS: A11, Vr 6372/1906, II. Teil.

stoletja odločil omejiti javno prostitucijo z uvedbo zaprtih, toleriranih javnih hiš. Po besedah Merte poskus ni obrodil sadov, saj so številne javne hiše propadle, policija pa je imela kup dodatnih težav. Agenti npravstvene policije so se znašli v nevarnosti, da jih bodo lastniki javnih hiš želeli podkupiti, kar se je občasno tudi zgodilo. In res, policijski in davčni uslužbenci, ki so obiskovali bordel Regine Riehl, so bili domnevno upravičeni do popusta.

Za Merto je na klopi za priče nastopil policijski nadzorni zdravnik za javno hišo Regine Riehl. Priznal je, da je včasih na tam zaposlenih prostitutkah opazil modrice, vendar je domneval, da so posledica »posebnih želja strank«. Policijski zdravniki so redno opazali modrice in vrsto drugih manjših poškodb pri prostitutkah, ki so jih morali pregledati, pri čemer so pogosto zabeležili, da so se te ujemale z zgodbami prostitutk o padcih in podobno.³⁰ Policijske zdravnike, ki so izvajali te preglede na Dunaju in v drugih krajih, je bolj skrbelo preprečevanje širjenja spolnih bolezni kot pa poškodbe pri prostitutkah, ki jim niso pripisovali posebnega pomena.

Nek inšpektor je opozoril na temeljni problem ureditve, ko je v želji, da bi se ubranil pred neprijetnimi vprašanji odvetnika o povezavah policije z bordelom in »izkoriščanjem mladih žensk«, povedal, da »naloga npravstvene policije ni zaščita prostitutk, temveč zaščita javnosti pred prostitutkami.« Omenjena priča in drugi policijski inšpektorji so prav tako zagotavljali, da so javno hišo Regine Riehl obiskovali izključno zaradi službe.³¹

Policija je sprožila preiskavo proti trem svojim uslužbencem, obtoženim kršitev v zvezi z Regine Riehl. Policijskega agenta drugega razreda, Josefa Pießa, ki je na policiji delal 38 let in je bil zadolžen za redni nadzor javne hiše, so prejšnjega julija suspendirali in poslali na neplačan dopust, saj je bil proti njemu sprožen disciplinski postopek zaradi domnevnega spolnega razmerja s prostitutko med uradnim obiskom javne hiše Regine Riehl in zaradi preiskave drugih kaznivih dejanj. Prostitutke so na

³⁰ Glej poročila policijskih inšpekcij dunajskih javnih hiš v LPDW, PM, 1906/1–2.

³¹ Podrobnosti o procesu je mogoče zaslediti v številnih cislajtanskih časopisih. Navedeni so iz Prager Tagblatt, 7. 11. 1906, 6-7.

Prizor iz sodne dvorane z naslovnice dunajskega časopisa Illustrierte Kronen Zeitung, 4. 11. 1906. (Österreichische Nationalbibliothek)

sodišču povedale, da mu je Riehl med rednimi pregledi javne hiše občasno izplačevala denar.³² Čeprav je priznal, da je pogosto zahajal v bordel – »dekletom« je prinesel knjige in fotografije — je Pieß zanikal, da bi storil karkoli narobe.³³ Mnogi so menili, da bo Pieß izgubil službo kljub zatrjevanju, da je nedolžen. Preiskava dveh drugih policijskih uslužbencev v povezavi z domnevnimi nepravilnostmi v bordelu R. Riehl, komisarja Leopolda Schmidta in policijskega koncipista dr. Willibalda Lockerja, se je nadaljevala tudi med procesom. Schmidt sicer ni ostal brez službe, vendar so ga poslali v Bielitz-

³² Kot je Vyleta zapisal v *Crime, Jews and News*, 174, n. 216, se je ime detektiva v sodnih dokumentih, revijah in časopisih, včasih celo v istem dokumentu, pojavljalo v različnih oblikah: Biss, Pieß, Piß, Piss in Piks, vendar se je oblika Pieß pojavljala v njegovem Leumundzeugnis. Dokumenti za Pießa se nahajajo v ÖstA, MdI, Inneres, AVA, Praesidium A 1503, Pr Nr. 9494, 9509, 9648, 11059 ex 1906; Pr Nr. 635, 1257, 3536, 3777, ex 1907.

³³ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien«, AKAK, 46, 68–9.

-Bielsko na šlezijško-galicijsko mejo, njegova vloga v škandalu pa ni bila pozabljena.³⁴

Kako je mogoče, da policijski uradniki niso ugotovili, kaj se dogaja pri Regine Riehl? Obramba je eno od prič – dolgoletnega policijskega inšpektorja, na policijski upravi v okrožju Alsergrund zadolžene za prostitucijo – vprašala, ali je bil posebno pozoren na bordel Regine Riehl. Priča je odgovorila, da ne, saj je moral spremljati 160 toleriranih prostitutk v svojem okrožju, številne neregistrirane prostitutke in »celo vojsko zvodnikov«. Policijski uradnik je pojasnil, da je nadzor nad hišo Regine Riehl večinoma prepustil Piešu, »zaupanja vrednemu« agentu.³⁵

Zadnja je na klopi za priče nastopila sedmerica žensk, obtoženih krivega pričanja, najprej 24-letna Pokorny in nato 20-letna Marie Hosch. Obe sta pred prihodom v bordel Regine Riehl delali kot neregistrirani prostitutki. Pokorny, ki je za Riehl delala štiri leta in pol, je policiji povedala, da se je v bordelu počutila »dobro«, da je imela ves čas prost izhod in je nameravala v njem delati še naprej. Na njen odnos ni imela pripomb. Zanimala je tudi kakršnokoli domnevno slabo ravnanje Regine Riehl z drugimi dekleti. Do njenega odhoda iz bordela si je Pokorny delila sobo z eno glavnih prič tožilstva, Königovo hčerjo Marie. Od nje se je Pokorny z meščanskim moraliziranjem, podobnim tistemu R. Riehl, distancirala. Povedala je, da se Marie König ni obnašala prostitutki primerno in se je do svojih strank obnašala »zelo prostaško«. Dodala je še, da se je König, ki je bila »zelo nesramna«, večkrat sprla z Regine Riehl. Tako je denimo večkrat stala naga pred odprtimi okni bordela. Ker se je to večkrat ponovilo, ji je Riehl zagrozila z odpustitvijo.

Hosch je na začetku na policijska vprašanja odgovarjala podobno kot Pokorny. Do Grüne Thor-gasse je prišla, ker je slišala, »da Riehl zaposluje dekleta« in pri Regine Riehl ostala nekaj več kot tri leta. Čeprav ni imela prostih izhodov, je nameravala Hosch ostati, saj se je v bordelu »zelo dobro počutila«. Za trditve Baderja v *Extrablattu* – o zaklepa-

nju in trpinčenju deklet, o skakanju skozi okno in bežanju iz bordela – je »slišala prvič«.³⁶

Pokorny je podobno kot druge mlade obtoženke priznala, da je na začetku krivo pričala, saj je želela po navodilu Regine Riehl zaščititi Pieša. Povedala je, da je pogosto zahajal v javno hišo, tam pil vino ter se noč in dan zabaval z drugimi dekleti, za kar mu R. Riehl ni bilo treba nikoli plačati. Občasno je celo Riehl denar dajala njemu. Na vprašanje, ali je imela spolne odnose s Piešom, je Pokorny ob muzanju navzočih odgovorila, da ni nikoli prišel v njeno sobo; je pa imela spolne odnose s Schmidtom, ki ga je imenovala »debeli inšpektor«. Pokorny je s svojim pričanjem razjezila Regine Riehl, ki je po lastnih besedah z njo ravnala »kot s svojim otrokom«. Riehl je sicer potrdila svojo navedbo preiskovalnemu sodniku, da se je zadevni inšpektor v njeni hiši »napil šampanjca« in se dobro zabaval, vendar pa je opozorila, da ni omenila njegovega imena. Bila je »diskretna.«³⁷

Veliko zanimanje za proces je potrdila ogromna množica, ki se je 7. novembra 1906 pozno popoldne ob razglasitvi sodbe zbrala pred sodno palačo. Regine Riehl – vir vsega zla v zgodbi – je bila spoznana za krivo po naslednjih točkah obtožnice: »javno nasilstvo, goljufija, omejevanje osebne svobode, poneverba in napeljevanje h krivemu pričanju«. Obsojena je bila na tri leta in pol težke ječe; zaporno kazen je nastopila februarja 1907. Soobtoženka Regine Riehl, Antonie Pollak, obtožena, da je mlada dekleta zvajljala v bordel, je bila skupaj z vodoinstalaterskim pomočnikom Königom spoznana za sokrivo omejevanja osebne svobode drugih oseb.³⁸ Obsojena sta bila na eno leto oziroma osem mesecev prisilnega dela. Sedem drugih obtoženk, ki so pričale v korist Riehl, je bilo obsojenih zaradi laganja pod prisego, vendar so jim bile izrečene razmeroma nizke kazni od štirinajst dni do štiri-

³⁴ *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 9. 11. 1906, 3; *ÖSA, MdI, Allg. AVA*, 2122, *MP*, 9550/06, *Nečitljiv podpis c.k. ministru za notranje zadeve z dne 8. novembra 1906. O Schmidtu glej Arbeiter-Zeitung*, 10. 2. 1910, 5.

³⁵ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« *AKAK*, 74.

³⁶ *Policijsko zaslišanje Marie Hoch in Marie Pokorny* 26. 6. 1906, *LPDW, St.* 1905–1907. Glej tudi povezane dokumente v *LPDW, PM*, 1906/2.

³⁷ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« *AKAK*, 107; tudi *Bohemia*, 6. 11. 1906, 6, 72.

³⁸ *Kazni so bile javno objavljene po celi Avstriji, denimo v Marburger Zeitung*, 8. 11. 1906, 2; in v *Vorarlberger Tagblatt*, 9. 11. 1906, 3. *Obtožbe na račun Königa so se prvič pojavile v Baderjevem ekspoziju, Illustriertes Wiener Extrablatt*, 24. 6. 1906, 5.

rih tednov v zaporu, saj so bile po mnenju sodišča pod »izjemno močnim vplivom« Regine Riehl, ki je »načel« njihovo zmožnost presoje in odločanja. Sodnik je pri nekaterih pri izreku sodbe upošteval tudi njihovo mladost.³⁹

Čeprav se je vsaka od prostitutk pred začetkom, med in po koncu procesa v vlogi priče obnašala drugače, so ves čas veljale za žrtve – »sramežljive,« »mirne,« »spodobne« – razmer, v katerih so se znašle, kar razkrivajo tudi izrečene kazni. Niti ena ni bila »rojena vlačuga«; namig na teorijo kriminologa Cesareja Lombrosa, da so ženske obsojene na promiskuiteto; namesto tega so postale delavke, prisiljene v zadovoljevanje potreb (drugih).⁴⁰ V procesu proti Regine Riehl je govor o prostitutkah kot »žrtvah« prevladal nad tistim o prostitutkah kot viru okužb in spolno prenosljivih boleznih.

Škandal se ni zaključil z obsodbami ali premestitvijo Regine Riehl v ženski zapor v Wiener Neudorfu na začetku leta 1907, saj so se pritožbe počasi prebijale skozi avstrijski pravni sistem. Riehl je kmalu najela pravnika Gustava Morgensterna, znanega kazenskega odvetnika, ki se je pritožil na sodbo. Morgenstern je sodišče zasul s prizivi, začeni z ničnostno pritožbo, ki je bila kmalu zavrnjena.⁴¹ Morgenstern se je v obrambi Regine Riehl poskusil opreti tudi na tisk in je v seriji člankov, ki jih je začel objavljati konec leta 1906, zatrjeval, da je bila drakonska kazen za njegovo stranko poskus pomiritve vznemirjene javnosti, ki je v Regini Riehl in policiji našla grešnega kozla za »škodljivi« škandal s prostitucijo. Baderja je obtožil, da naj bi – še z enim novinarskim kolegom – podkupil eno od prostitutk, ki je nastopila kot priča tožilstva, in trdil, da ima nove dokaze in nove priče v obrambo Regine Riehl. Morgenstern je predstavil izjave vrste potencialnih prič, med njimi tesarjev, pleskarjev ter drugih, tudi prostitutk, ki so nekoč delale za R. Riehl in so ovrgle predhodna pričanja proti njej. Omenjene priče pri poslovanju bordela niso opazile

nobenih posebnosti: opisovale so odprta vrata v hiši in prostitutke, ki so se lahko po njej prosto sprehajale.⁴² Besedilo njegovega neuspešnega poziva k ponovitvi procesa se je pojavilo v *Illustrierte Oesterreichische Kriminal-Zeitung*, senzacionalističnem tedniku, ki je izhajal kratek čas in se je posvečal kriminalistiki, prostituciji, istospolnosti, umorom in drugim zločinom. Tednik je objavil tudi serijo šestnajstih prispevkov pod naslovom »Resnica o procesu proti Riehl«, ki so izhajali od srede julija do srede novembra 1907 in zainteresirani javnosti proces predstavili na način, ki prostitutk ni predstavljal kot žrtev. Riehl si je še naprej prizadevala oprati svoje ime: na cesarja Franca Jožefa se je obrnila s prošnjo za pomilostitev in svojo pravno bitko neuspešno nadaljevala še v medvojnem obdobju.⁴³

Več prostitutk je proti Regine Riehl vložilo tožbe in zahtevalo odškodnino zaradi neizplačanih plač za nudenje spolnih uslug. Anna Kirchner, v bordelu znana kot »Cecile«, je tam delala približno osemnajst mesecev, od novembra 1904 do zaprtja. Kirchner, ki je tedaj že živela v Budimpešti, je na civilnem sodišču od R. Riehl zahtevala odškodnino, saj se njuna odvetnika nista mogla sporazumeti o dolgu. Anna Kirchner je terjala odškodnino v višini 5.693 kron in je zavrnila ponudbo Regine Riehl v višini 600 kron. Trdila je, da jo je kot devetnajstletnico ena od sodelavk R. Riehl nagovorila, da pusti službo *Buffetdame* v zameno za delo v javni hiši. Kirchner je trdila, da je kmalu po prihodu v bordel hotela oditi, vendar so ji to s silo preprečili. Njena pravica do prostega gibanja je bila omejena, Riehl pa jo je osebno trpinčila ali so to na njen ukaz počeli drugi. Tožba A. Kirchner na sodišču ni dobila epiloga zaradi težav pri iskanju prič, vključno z »znamenito Liesel«, in zaradi – verjetno neupravičene – skrbi Regine Riehl za njeno varnost na poti do sodišča, kamor je prihajala le v spremstvu orožnikov.⁴⁴ Zaradi te tožbe in povezanih primerov, o katerih so občasno poročali dunajski časopisi, se je o Riehl in sojenju proti njej v javnosti govorilo še leta.

³⁹ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« AKAK, 110–11.

⁴⁰ Upodobitve so iz *Bohemie*, 4. 11. 1906, 6. Cesare Lombroso in Guglielmo Ferrero, »Born Prostitutes,« *Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman*, 27. pogl. (Durham, NC: Duke University Press, 2004), 213–21.

⁴¹ WStLA, LfS: A11, Vr 6372/1906, II. Teil, korespondenca, naslovljena na c.k. Landesgericht in Strafsachen na Dunaju, 1. in 2. 12. 1906; odziv c.k. I Staatsanwalt je sledil 8. 12. 1906.

⁴² »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« *Illustrierte Oesterreichische Kriminal-Zeitung*, 25. 7. 1907, 2 do 18. 11. 1907, 5.

⁴³ Kopije številnih pritožb v imenu Regine Riehl se nahajajo v WStLA, LfS: A11 6372 II. Teil, 1906.

⁴⁴ *Die Neue Zeitung*, 6. 11. 1907, 7.

Drama v bordelu: poročanje tiska po monarhiji

Še pred izrekom sodbe je proces proti Regine Riehl zaživel svoje življenje v tisku, ki je javnosti omogočil vpogled v sodno dvorano, ki se je spremenila v oder. Časopisi so ponujali pikantne podrobnosti o pričah-prostitutkah in skupaj z uvodniki v podlistkih in občasnimi pismi bralcev oblikovali javno mnenje. Tudi risbe obtoženk v nekaterih dnevnikih časopisih z visoko naklado, serije akademsko-medicinsko-pravnih predavanj in objav člankov, karikatur, ilustracij, letakov in knjig – leposlovnih in neleposlovnih; poljudnih in znanstvenih – so v luči procesa predstavljale pogled sodobne medicine, prava, policije in drugih na ureditev prostitucije v Avstriji.

Poročanje je bilo pogosto senzacionalistično, celo v nekaterih resnejših časopisih. Vse bolj pismena družba je dobila priložnost spremljati to »dramo v bordelu« iz udobja lastnega doma, pisarne ali priljubljene kavarne.⁴⁵ V drugače precej konzervativnem dnevniku *Bohemia*, ki je v nemškem jeziku izhajal v Pragi, je bilo mogoče v isti številki prebrati naslednje podnaslove: »Die unglückliche Carmen,« »Die Verkaufte,« in »Der Herr mit der Peitsche.« *Arbeiter-Zeitung*, čigar bralci so prihajali iz vrst delavskega razreda, je še pred objavo sodbe 6. novembra v uvodniku na naslovnici zapisal, da je proces razkril hinavski in brezbrizen odnos do pomilovanja vrednih deklet ter posmehovanje njihovi usodi.⁴⁶ Drugi novinarji so se zabavali na račun obtoženke in drugih prič v procesu.

Novinarji so v svojih prispevkih največ pozornosti namenjali sodelujočim v procesu in poročali o najbolj pikantnih podrobnostih. Ob dobesednem in afirmativnem navajanju izpovedi prostitutk in nekdanjih prostitutk, ki jih je predlagalo tožilstvo, so nekateri časopisi nadrobno opisovali njihovo zunanost in oblačila, ki so obsegala od navadnih modrih bombažnih oblek in črne rute do vpadljivih – in dragih – oblek meščanskega demimonde. Dunajski liberalni *Neue Freie Presse* je večino pro-

⁴⁵ O gledaliških uprizoritvah »drame v bordelu« na ameriških odrih v Napredni dobi glej Katie Johnson, *Sisters in Sin: Brothel Drama in America, 1900–1920* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006).

⁴⁶ *Bohemia*, 6. 11. 1906, 7; in *Arbeiter-Zeitung*, 7. 11. 1906, 1.

(Wiener Caricaturen, 11. 11. 1906, Österreichische Nationalbibliothek)

stitutk-obtoženk opisal tako: »večinoma so videti precej nevpadljivo, niso čedne, in nekatere so prej grde.« Pričo Geresch je opisal kot »drobno nepričljivo, v celoti nič mamljivo deklo«, za neko svetlolaso prostitutko-pričo pa je vendar napisal, da ima »obraz kot lutka.« Večina poročevalcev je za najelegantnejšo prostitutko med obtoženkami razglasila Pokorny. Pokorny je bila vitka svetlolaska, ki je nosila temno vijolično obleko in dolgo belo bluzo, dolge bele rokavice in bel klobučevinast klobuk s kopreno in se »koketno gibala, tako da so njene zapestnice žvenketale,« medtem ko so za prikupno Marie Hosch vranje črnih las ugibali, da je noseča. Novinarji so poročali tudi, da so se pred koncem procesa nekatere priče prenehale ukvarjati z najstarejšo obrtjo in so se zaposlile v barih, postale šivilje in perice ali si poiskale druge dostojne službe, druge pa so preprosto zapustile Dunaj.⁴⁷

⁴⁷ Za opise prostitutk, posebej A. Pokorny, denimo glej *Neue Freie Presse*, 2. 11. 1906, 4. (večerna izd.); 3. 11. 1906, 11. (jutranja izd.); *Prager Tagblatt*, 7. 11. 1906, 7.

Risbe obtoženih prostitutk, sedečih v vrsti, na čelu katere je bila pogosto lepa Pokorny, oblečena v svetle bluze in dolga temna krila ali težke zimske plašče, običajno s pokrivalom na glavi, je med procesom objavljala dunajski *Illustrierte Kronen Zeitung*, eden največjih in najbolj populističnih avstrijskih časopisov. Podnaslovljene so bile »Zeuginnen,« ali »Die Vertraute.« Po drugi strani so karikature teh ali podobnih žensk v satiričnem tedniku *Wiener Caricaturen* prikazovale razoglave, prsate, seksualizirane ženske, nekatere zgolj v spodnjem perilu.⁴⁸

Številni večji časopisi v cislajtanski Avstriji so podrobno poročali o procesu in se na sodbo odzvali z različnimi pikantnimi naslovi. V Černovicah, prestolnici Bukovine, je *Czernowitzer Allgemeine Zeitung* na naslovnici objavil prispevek »Moderne Sklaverei,« *Czernowitzer Tagblatt* pa se je po drugi strani pri poročanju omejil na sodbe trem glavnim obtoženkam. V Lvovu, prestolnici Galicije, je naslov v *Wiek Nowy*, ki se je vil preko portretov treh glavnih obtožencev, Königa, Antonie Pollak in Regine Riehl, proces poimenoval »Bardzo brudna sprawa.« Drugi lvovski časopis, *Gazeta Narodowa*, je govoril o »terroryzowanie dziewcząt.« V Avstrijskem primorju je v prispevku z naslovom »Il processo Riehl e la polizia di Vienna« tržaški socialdemokratski časopis *Il Lavoratore* komentiral, da je »Riehl uporabila svoje 'izjemno tesne vezi s policijo' za to, da je »kopičila mladoletna dekleta, ponarejala dokumente in jim omejevala pravico do prostega gibanja.« Ob koncu je avtor posmehljivo ugotavljal, da je »Dunaj edino mesto, kjer se dogajajo take reči,«⁴⁹ pri čemer je namigoval na tržaške bordele, ki so bili pogosto pomanjkljivo vodeni. Goriški časopis, ki je izhajal v slovenskem jeziku, je zapisal: »Nečloveško ravnanje z dekleti v tolerančni hiši Riehl na Dunaju.«⁵⁰ V Ljubljani je

⁴⁸ Glej na primer *Illustrierte Kronen Zeitung*, 3. 11. 1906, 4; 6. 11. 1906, 1; 7. 11. 1906, 6; in *Wiener Caricaturen*, 25. 11. 1906, 1.

⁴⁹ Heinrich Grün, *Prostitution in Theorie und Wirklichkeit* (Vienna: J. Deubler, 1907), 1. Glej *Ostrauer Zeitung*, 6. 11. 1907, 2; v *Ostrauer Tagblatt* je bil objavljen le kratek prispevek »Der Prozess Riehl in Wien,« 8. 11. 1906, 2; *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 9. 1. 1906, 1; *Czernowitzer Tagblatt*, 8. 11. 1906, 5; *Gazeta Narodowa*, november 1906, 2; *Wiek Nowy*, 6. 11. 1906, 6–7; 8. 11. 1906, in 6; *Il Lavoratore*, 10. 11. 1906, 1–2.

⁵⁰ Gorenjec, 10. 11. 1906, 6. OPOMBA: Dokument ni paginiran in je bil po mojem mnenju dodan kasneje. O procesu

(*Wiener Caricaturen*, 25. 11. 1906, Österreichische Nationalbibliothek)

Rdeči prapor južnoslovanskih socialdemokratov svoj prispevek naslovil »Prečudno himno« in bralce opomnil na škandal z bordelom v domačem mestu, v katerega je bila nekaj let prej vpletena madame Mathilde Löwy.⁵¹

Proces proti Regine Riehl je bil »salonfähig« le v določenih delih monarhije in še takrat se je o njem govorilo previdno. Ostravski *Ostrauer Zeitung* je v prispevku iz moravske prestolnice Brna poročal, da je dunajski tisk obširno poročal o procesu, provincialni tisk, ki »meščanskih družin« ni želel vznemirjati s tovrstnimi vsebinami, pa ne. Kljub vsemu pa so vsaj nekateri provincialni časopisi poročali o procesu. Drugi časopis v nemščini, ki je izhajal v mestu, *Ostrauer Tagblatt*, je objavil le kratek prispe-

so razpravljali tudi v Gorici, 13. 11. 1906, n.p. (3) (jutranja izd.).

⁵¹ *Rdeči prapor*, 9. 11. 1906, n.p. (6). O škandalu Mathilde Löwy glej Branka Grošelj, »Prostitucija v Ljubljani v prvih treh desetletjih 20. stoletja,« *Kronika* 54/3 (2006): 451–64.

vek z nedvoumnim naslovom »Der Process Riehl in Wien« in glavno obtoženko opisal kot »brezsramna gospodarica b... Regine Riehl.« V besedilu se nista pojavili ne beseda »prostitucija« ne »bordel«.

Časopisi, ki so pozorno spremljali proces, so poročali tudi o tem, kako so dekleta postala prostitutke. Otilie Geresch je v bordel prišla pri štirinajstih, prepričana, da jo čaka delo služkinje. Geresch je na sodišču povedala, da ji je Regine Riehl pred začetkom dela s strankami skupaj s še eno prostitutko na silo ostrigla lase in jo oblekla v mornarska oblačila, da bi delovala še mlajša, kot je bila v resnici.⁵² V odmevnem pričanju je češko govoreča Justine Rohaček povedala, da je odšla k R. Riehl, da bi se naučila nemško. Na začetku je delala kot sobarica in se je upirala zahtevam Regine Riehl, da bi začela usluge ponujati tudi strankam bordela. Po njenih navedbah je Riehl odvrnila: »češko dekleta mora narediti vse«, kar od nje zahtevajo gosti. Justine Rohaček ni bila edino dekleta, ki se je pri Riehl domnevno želelo učiti nemško. Tudi druga češko govoreča priča, ki je zaradi slabega znanja nemščine na procesu potrebovala tolmača, je trdila enako.⁵³

Časopisi so razkrili, da naj mladih deklet ne bi izkoriščali le lastnica bordela, njihovi starši, zvozdniki in znanci, temveč tudi druge prostitutke. Med pitjem kave so bralci časopisov izvedeli, da so policijska pravila lastnikom bordelov prepovedovala zaposlovanje devic, zato naj bi odsotna Eva Madzia razdevecila Anni Christ, ki naj bi bila ob prihodu v bordel devica, in sicer z vaginalnim spekulomom, isto napravo, s katero so policijski zdravniki izvajali redne preglede prostitutk.⁵⁴

Medtem ko so prostitutke pri bralcih zbujele sočutje kot žrtve, potrebne zaščite, so bili Riehl, Pollak in policija demonizirani. Regine Riehl je morala na svoja ramena prevzeti krivdo za razmere, zelo po-

dobne tistim, v katerih so se domnevno znašle žrtve trgovine z belim blagom. Brnske *Lidové noviny*, ki so jih brali po vseh čeških deželah, je v prispevku o procesu omenjal »Tajemství vykřičeného domu«, medtem ko je *Illustrierte Kronen Zeitung* v zvezi z bordelom Regine Riehl izrazil zaskrbljenost zaradi trgovine z dekleti po vsem svetu in svoje enotedensko poročanje naslovil »Weißen Sklavinnen.«⁵⁵ Za ugledne Dunajčane in številne druge Evropejce je bila trgovina z belim blagom stvar, ki se v Evropi ne dogaja. Poročila so se pogosto osredinjala na brutalnost R. Riehl. Zaradi mlačnosti domnevno podkupljene dunajske npravstvene policije je lahko Riehl s trdo roko jetniškega paznika mirno igrala svojo vlogo madame v lepo urejeni hiši iz 9. okrožja, kjer se je na vratih svetil napis »Kleidersalons Riehl«.

Novinarji, ki so poročali o procesu, so načelnjali tudi bolj splošna vprašanja, med njimi tista o varovanju javnega zdravja in morale ter skorumpiranosti policije.⁵⁶ Dunajski žolčno antisemitski, rasistični *Deutsches Volksblatt* je zapisal: »mnogi agenti niso samo v policijski službi, ampak tudi v službi »dam« à la Riehl,« *Bohemia* pa: »Z vprašanjem, ali je prostitucija potrebna ali ne, naj se ukvarjajo učenjaki,« vendar pa npravstvena policija ne sme sodelovati z lastniki javnih hiš. Članek v *Bohemii* je ob skorumpiranosti policije opozoril tudi na notranje nasprotje med varovanjem domnevno nedolžnih deklet pred trgovci z belim blagom na eni strani, in varovanjem družbe pred spolno prenosljivimi boleznimi na drugi, in pri tem razkril tesno medsebojno povezanost med prostitucijo, spolno prenosljivimi boleznimi in trgovino z belim blagom v glavah ljudi.⁵⁷

Proces proti Regine Riehl je bil ena izmed odmevnejših kazenskih obravnav dunajskega *fin de siècle*, ki so se ukvarjale z drugačno, včasih deviantno spolnostjo, v vseh pa so nastopali Judje. Dunajski antisemitski tisk je poudarjal, celo ustvaril »judovski« vidik primera. V omenjenih procesih – le proces proti R. Riehl se je osredotočal na pro-

⁵² Po podatkih iz nepopolnih dokumentov o prostitutkah v dunajskih bordelih je bila Geresch mlajša od večine ostalih registriranih prostitutk. Kot je Judith R. Walkowitz opozorila v knjigi *Prostitution and Victorian Society*, 17, je ob koncu 19. stoletja londonska policija zaradi prostitucije le redko aretirala dekleta, mlajša od 16 let.

⁵³ O Justine Rohaček glej *Bohemia*, 4. 11. 1906, 6; *Innsbrucker Nachrichten*, 6. 11. 1906, 8; in *Právo lidu*, 5. 11. 1906, 7. O drugi češko govoreči udeleženci, Rosi Mareček, glej »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« AKAK, 45.

⁵⁴ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« AKAK, 9.

⁵⁵ Kot primer glej *Lidové noviny*, 3. 11. 1906, 2 (jutranja izd.); 4. 11. 1906, 2 (jutranja izd.); 5. 11. 1906, 5 (večerna izd.); in *Illustrierte Kronen Zeitung*, 1. 11. 1906, 3–4; 2. 11. 1906, 2–3; in 3. 11. 1906, 2–8.

⁵⁶ »Der Prozeß Riehl und Konsorten in Wien,« AKAK, 12.

⁵⁷ *Bohemia*, 8. 11. 1906, 1 (jutranja izd.); *Deutsches Volksblatt*, 9. 11. 1906, 7.

stitucijo v javnih hišah – se je zrcalila zaskrbljenost zaradi tem, o katerih so osrednji časniki v mestu obširno poročali in so segale od dvoženstva in homoseksualnosti do spolno motiviranih umorov. Procesi so opozorili na spolne prestopke ljudi z roba, ki jih je javnost z zanimanjem spremljala in o njih prebirala.⁵⁸ Judovsko poreklo R. Riehl in A. Pollak je kmalu postalo *cause célèbre*. V resnici je v sodnih spisih navedeno, da je bila Riehl, krščena hči judovskih staršev, protestantske veroizpovedi, König, rojen na Dunaju, pa rimokatoliške, kot mnoge prostitutke, če ne večina, ki so nastopile kot priče.

Kot je opozoril Daniel M. Vyleta, *Deutsches Volksblatt* v prispevku o prvem dnevu procesa ni nikjer omenjal morebitne »judovske razsežnosti« primera. 3. novembra pa je bil prispevek o pričanju A. Pollak podnaslovljen »Die rothaarige Jüdin.« Dan kasneje je isti časopis Regine Riehl razkrinkal kot »judovsko zvodnico.« Prispevek je prostitucijo povezal z belim suženjstvom, kjer so bili za mnoge Judje hkrati žrtve in storilci, in dodal, da je imela trgovina z ljudmi enak mednarodni značaj kot posredovanje prostitutk; »Riehl zagotovo ni slučajno Judinja« ter »ima v vsakem vlemestu zagotovo sopotnice.«⁵⁹

Antisemitski tisk je proces uporabil kot izgovor za napad na liberalni (»judovski«) tisk in naraščajoči vpliv judovstva v sodobni družbi. Konzervativni rimokatoliški *Volksblatt für Stadt und Land* je v prispevku z naslovom »Sodoma und Gomorrha« glavni obtoženki imenoval »dve Judinji,« in dodal, da »so bili tisti policijski organi, ki so jim bili

dokazani nedovoljeni odnosi s hišo Riehl in zane-marjanje dolžnosti, večinoma Judje.«⁶⁰

Protisemitski politično-satirični štirinajstdnevnik *Kikeriki!* je procesu namenil razmeroma malo pozornosti, z izjemo šepavih verzov na naslovnici številke, ki je izšla 8. novembra. Madame iz bordela, njena pomočnica Pollak, »debeli inšpektor«, detektiv Pieß in celo Bader pa so 11. novembra krasili strani *Wiener Caricaturen*. Glavni protagonisti še sveže drame iz sodne dvorane so nastopali v številnih člankih, karikaturah in prilogah. Policijski inšpektor, policijski agent in Bader so imeli glavne vloge v »Ein-Polizei-Drama«, v kateri so razpravljali tudi o madame Aspaziji iz bordela – ime je dobila po ljubimcu atenskega državnika Perikleja -, ki je predstavljala Regine Riehl in je nastopala v treh zaporednih številkah tednika. Pollak je v celostranski karikaturi z naslovom »In geheimer Verhandlung« nastopala kot korpulentna, čemerna starejša gospa v črnih oblačilih. Prikazana je med sedenjem v salonu bordela v družbi dveh lepo oblečenih moških, od katerih eden pravi »Že štirinajst let ima, gospa Pollak, škoda, škoda!« kar je namigovalo na skomine številnih obiskovalcev po mladih dekletih in na starost nekaterih prostitutk R. Riehl, čeprav v času procesa nobena ni bila tako mlada.⁶¹

Razprava o pikantnih podrobnostih iz pričevanj pred sodiščem pa ni bila omejena zgolj na bulvarski tisk; celo *Neue Freie Presse*, najpomembnejši »resni« časopis v monarhiji, je proces pozorno spremljal. Vrtnanje bulvarskega tiska po Regine Riehl, njenih soobtoženkah, policiji in prostitutkami, pričami na novembrskem procesu, je odlikovalo zaskrbljenost širše javnosti – lažno ali resnično – nad temami, ki so segale od zgroženosti ob misli na trgovino z ljudmi v prestolnici imperija do policijske korupcije in do slabega ravnanja z revnimi in mladimi dekleti v rokah Regine Riehl. Dunajski antisemitski tisk je poudaril tudi domnevno vlogo Judov v vseh teh zadevah. Javna zgroženost nad slabim ravnanjem s prostitutkami je vlado prisilila, da temeljito preuči regulativo.

⁵⁸ Vyleta, *Crime, Jews and News*; Scott Spector, »The Wrath of 'Countess Merviola': Tabloid Exposé and the Emergence of Homosexual Subjects in Vienna in 1907,« v *Sexuality in Austria*, Gunter Bischof, Anton Pelinka in Dagmar Herzog, ur., *Contemporary Austrian Studies* (2006): 31–47; in Spector, »Where Personal Fate Turns to Public Affair: Homosexual Scandal and Social Order in Vienna, 1900–1910,« *Austrian History Yearbook* 38 (2007): 15–24; o odnosu med bulvarskim tiskom in javnostjo v zloglasnem krakovskem procesu zaradi umora iz strasti glej Nathaniel Wood, »Sex Scandals, Sexual Violence, and the Word on the Street: The Kolasówna Lustmord in Cracow's Popular Press, 1905–1906,« *Journal of the History of Sexuality* 20/2 (maj 2011): 244–69. Glej tudi Magnus Hirschfeld, »Sexual Murder« in »A Case of Sexual Murder,« v *Sexual Anomalies: The Origins, Nature, and Treatment of Sexual Disorders*, 2. izd. (New York: Emerson Books, Inc., 1956), 379–423.

⁵⁹ *Deutsches Volksblatt*, 3. 11. 1906, 8; in 4. 11. 1906, 1.

⁶⁰ *Volksblatt für Stadt und Land*, 9. 11. 1906, 2.

⁶¹ *Wiener Caricaturen*, št. 45, 46, 47; 11., 18., in 25. 11. 1906.

Zaključek

Odmevni proces proti Regine Riehl je kmalu postal izhodiščna točka številnih sodobnih in kasnejših razprav o regulirani prostituciji v cisalajtanski Avstriji. Avtorji so ga osvetljevali iz različnih razlogov in z različnih gledišč. Omembe procesa lahko zasledimo v razpravah o prostituciji in morali vse do razpada monarhije in še kasneje. Vzrok različnih interpretacij procesa so bile različne predstave o tem, kakšne naj bi prostitutke bile – nevarne, izkoriščane, »padle«, Druge; in o njihovih strankah – nebrzdanih proletarcih, moških s »perverznimi« spolnimi nagnjenji ali moških, pogosto mladih, ki so želeli potešiti »naravne« potrebe. O teh predstavah so razglabljali v bulvarskem tisku, na enak način pa so o njih razmišljali tudi lokalni uradniki povsod po Avstriji. Poročila o procesu so temeljila predvsem na številnih stereotipih o prostituciji v mestih: izkoriščevalski trgovini z belim blagom, domnevno pod nadzorom Judov, in prodaji žensk in deklet javnim hišam – včasih proti njihovi volji; razširjenosti korupcije v policiji; grožnji javnemu zdravju in morali, ki so ga predstavljale prostitutke (poročeni možje so z obiskom bordela morda prizanesli preobčutljivosti svojih meščanskih žena, hkrati pa jih morda okužili s spolno prenosljivo boleznijo); in prikazen revnih družin iz mest in vasi, ki svoje hčere po mestih v monarhiji prodajajo v prostitucijo. Strokovnjaki, ki so različno gledali na problem prostitucije – in to ne le v Avstriji –, so se dolgo sklicevali na proces proti Regine Riehl: tako podporniki zakonske ureditve prostitucije; tisti, ki so jo želeli modernizirati; kot tudi nasprotniki, ki so jo želeli v celoti odpraviti.

Pričevanja v procesu proti Regine Riehl so ponudila različne razlage, zakaj policiji ni uspelo zaščititi prostitutk pred domnevnim izkoriščanjem R. Riehl in njenih pajdašin, vključno z najbolj očitnim: od dobrega odnosa z lastnico bordela so imeli tudi osebne – denarne in spolne – koristi. Kljub obsodbi Regine Riehl in dveh njenih glavnih soobtoženk je glavni očitek iz obtožnice – omejevanje gibanja toleriranih prostitutk – obveljal za neprijeten, a neizogiben ukrep za zaščito družbe, še posebej pred širjenjem spolno prenosljivih bolezni. Čeprav so številni strokovnjaki obsodili način, na katerega je Riehl vodila svojo javno hišo, škandal ni povzročil večjega, organiziranega nasprotova-

nja reguliranju prostitucije. Najmanj en uradnik je izjavil, da je Riehl z domnevno podporo policije pošteno vodila svoj posel. V tej luči je bilo omejevanje svobode celo neposredna posledica policijskih pravil, ki toleriranim prostitutkam niso dovoljevala opravljanja obrti na ulici – cestne prostitucije –, da bi jih umaknili izpred oči javnosti. In dejansko so morali povsod po Avstriji in Evropi, kjer so želeli prostitucijo skriti s policijskimi direktivami, uveljaviti tudi ukrepe, ki so posegali v pravico do svobode gibanja prostitutk.⁶²

Čeprav so tožilstvo in številni časopisi prostitutke v procesu pogosto prikazovali enostransko kot pasivne žrtve Regine Riehl in njenih sodelavk, natančnejša analiza njihovega ravnanja pokaže, da so ženske ravnale različno. Neka nekdanja prostitutka je lastnico bordela obsodila v pismu bralcev v časopisu. Obtožene prostitutke so v prvih razgovorih s policijo dajale lažne izjave, nato pa jih spremenile in se znašle na sodišču, kjer so pričale proti R. Riehl. Čeprav naj bi se nekatere obtoženke kasneje še ukvarjale z isto obrtjo in vmes samo zamenjale javno hišo, je pričanje prostitutk/bivših prostitutk pokazalo, da lahko prostitutke preidejo iz kategorije »padlih« žensk med »sprejemljivo« družbo, saj so nekatere nekdanje delavke Regine Riehl v celoti opustile »poklic« in so imele kasneje »spodobne« službe. Več prostitutk je po procesu tožilo Riehl zaradi zaostalih plač in zahtevalo odškodnino, Winkler pa zahtevala razveljavitev obsodbe. Čeprav je policija menila, da je treba imeti prostitutke pod nadzorom, so ugotovili, da bo treba nekako popraviti slabo podobo policije, ki jo je povzročil proces proti Regine Riehl. Lokalni, regionalni in imperialni uradniki so predlagali ukrepe za izboljšanje obstoječe ureditve prostitucije, ki pa vsi niso zaživel. Po mnenju številnih uradnikov je obstoječa ureditev kljub pomanjkljivostim varovala meščansko družbo pred določenimi vplivi – in posledicami – prostitucije, obenem pa za moške predstavlja ventil za zadovoljevanje spolnih potreb. Zaradi procesa proti Regine Riehl so prostitucija in sorodni pojavi, kot so trgovina z ljudmi in tudi spolno prenosljive bolezni, ostale v javni zavesti, kar je na koncu pripeljalo do postopnih popravkov sicer nasprotujočih si pravil. Kljub pomanjkljivostim so bili številni policijski in drugi uradniki še naprej

⁶² Grün, *Prostitution in Theorie und Wirklichkeit*, 19.

prepričani, da so bile v primerjavi s tolerirano prostitucijo druge rešitve še slabše.

Prevedel Simon Zupan

Viri in literatura

Arhivsko gradivo

Landespolizeidirektion Wien, Archiv (LPDW)
Prostitution u. Mädchenhandel (PM), 1905-1907

Wiener Stadt- und Landesarchiv (WStLA)
Landesgericht für Strafsachen (LfS): A11, Vr
6372/1906, I. & II. Teil

Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA)
ÖStA, MdI, Allg, AVA, MP, Box 2122, 6033/07 in
9550/06
ÖStA, MdI, Inneres, AVA, Praesidium A 1503,
Pr Nr. 9494, 9509, 9648, 11059 ex 1906; Pr Nr.
635, 1257, 3536, 3777, ex 1907.

Časopisni viri

Arbeiter-Zeitung, 29. 5. 1906, 1. 7. 1906, 8. 7. 1906,
7. 11. 1906, 10. 2. 1910
Bohemia, 4. 11. 1906, 6. 11. 1906, 8. 11. 1906
Czernowitzer Allgemeine Zeitung, 9. 11. 1906
Czernowitzer Tagblatt, 8. 7. 1906, 8. 11. 1906
Deutsches Volksblatt, 3. 11. 1906, 4. 11. 1906,
9. 11. 1906
Die Neue Zeitung, 6. 11. 1907
Gazeta Narodowa, november 1906,
Germania, 6. 11. 1906
Gorenjec, 10. 11. 1906,
Gorica, 13. 11. 1906
Il Lavoratore, 10. 11. 1906
Illustrierte Kronen Zeitung, 1. 11. 1906, 2. 11. 1906,
3. 11. 1906, 6. 11. 1906, 7. 11. 1906
Illustrierte Oesterreichische Kriminal-Zeitung,
25. 7. 1907 – 18. 11. 1907
Illustriertes Wiener Extrablatt 24. – 30. 6. 1906,
3. 7. 1907
Innsbrucker Nachrichten, 6. 11. 1906
Lidové noviny, 3. 11. 1906, 4. 11. 1906, 5. 11. 1906
Marburger Zeitung, 8. 11. 1906
Neue Freie Presse, 2. 11. 1906, 3. 11. 1906
Ostrauer Tagblatt, 8. 11. 1906, 6. 11. 1907
Prager Tagblatt, 4. 11. 1906, 7. 11. 1906

Právo lidu, 4. 11. 1906, 5. 11. 1906
Rdeči prapor, 9. 11. 1906
Volksblatt für Stadt und Land, 9. 11. 1906
Vorarlberger Tagblatt, 9. 11. 1906
Wiek Nowy, 6. 11. 1906, 8. 11. 1906
Wiener Caricaturen, 11. 11. 1906, 18. 11. 1906,
25. 11. 1906

Članki in monografije

*Archiv für Kriminal-Anthropologie und
Kriminalistik (AKAK)*: »Der Prozeß Riehl und
Konsorten in Wien,« 27/1–2 (maj 1907).

Blau Eva, *The Architecture of Red Vienna, 1919–
1934*. Cambridge, MA: MIT Press, 1999.

Gibson Mary, *Prostitution and the State in Italy,
1860–1915*. Columbus: Ohio State University
Press, 1999.

Grošelj Branka, Prostitucija v Ljubljani v prvih
treh desetletjih 20. stoletja, v: *Kronika* 54/3
(2006): 451–64.

Grün Heinrich, *Prostitution in Theorie und
Wirklichkeit*. Vienna: J. Deubler, 1907.

Hirschfeld Magnus, »Sexual Murder« in »A Case
of Sexual Murder,« v: *Sexual Anomalies: The
Origins, Nature, and Treatment of Sexual
Disorders*. New York: Emerson Books, Inc.,
1956.

Johnson Katie, *Sisters in Sin: Brothel Drama in
America, 1900–1920*. Cambridge: Cambridge
University Press, 2006.

Kraus Karl, »Der Fall Riehl,« v: *Sittlichkeit und
Kriminalität, vol. 1, Ausgewählte Schriften*.
Vienna: L. Rosner, 1908.

Löffler Alexander, *Das Strafrecht, vol. 1: Die
materiellen Strafgesetze, vol. 2*, Mainz, 1918.

Lombroso Cesare in Ferrero Guglielmo, »Born
Prostitute,« *Criminal Woman, the Prostitute,
and the Normal Woman*. Durham, NC: Duke
University Press, 2004.

Luddy Maria, *Prostitution and Irish Society,
1800–1940*. Cambridge: Cambridge University
Press, 2007.

Spector Scott, »The Wrath of 'Countess
Merviola': Tabloid Exposé and the Emergence
of Homosexual Subjects in Vienna in 1907,«
v: *Sexuality in Austria*, Gunter Bischof, Anton
Pelinka in Dagmar Herzog, ur., *Contemporary
Austrian Studies* (2006).

Spector Scott, »Where Personal Fate Turns to Public Affair: Homosexual Scandal and Social Order in Vienna, 1900–1910,« *Austrian History Yearbook* 38 (2007).

Vyleta, Daniel M., *Crime, Jews and News: Vienna 1895–1914*. New York: Berghahn, 2007.

Walkowitz, Judith R., *Prostitution and Victorian Society: Women, Class, and the State*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Wingfield Nancy M., *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Wood Nathaniel, »Sex Scandals, Sexual Violence, and the Word on the Street: The Kolasówna Lustmord in Cracow's Popular Press, 1905–1906,« v: *Journal of the History of Sexuality* 20/2, maj 2011.

Summary

A BROTHEL DRAMA IN LATE-IMPERIAL AUSTRIA: THE RIEHL TRIAL

The trial of forty-six-year-old brothel keeper Regine Riehl, who was charged with numerous crimes associated with the operation of her establishment, opened in Vienna on 2 November 1906. The contemporaneous debates that accompanied the trial demonstrated that prostitution had become a "topic of the day," owing in part to the wide-ranging newspaper coverage of the proceedings across the Monarchy and beyond. Many residents of the imperial capital and throughout Austria-Hungary closely followed the five days' proceedings, which became the public face of popular discourse on prostitution. The Riehl trial generated a great deal of publicity because the brothel madam's alleged gross maltreatment of the tolerated prostitutes in her employ occurred in a bourgeois neighborhood close to the center of the imperial capital, and less than a kilometer from the police headquarters. The trial sparked great debate in the Monarchy over prostitution, which was "tolerated" rather than legal, meaning that in the Austrian scheme of regulation, police rather than statutory criteria governed prostitution.

The Riehl affair drew public attention to prostitution, produced pressure in the capital and else-

where in Austria to reform abuse in the system of regulation. The proceedings exposed corruption in the heart of the police bureaucracy, and ideological contradictions in the system of state-tolerated prostitution, which existed ostensibly to protect society against then-rampant venereal disease and to provide an outlet—a "necessary evil"—in order to meet men's "physical needs." It forced the imperial government to address both the specific matters raised in this case and broader questions connected with regulation in the Monarchy. This affair did not end with the guilty verdicts nor with Riehl's transportation to the women's prison at Wiener Neudorf in early 1907, as appeals subsequently wended their way through the Austrian legal system. Indeed, the widely publicized trial quickly became a point of departure for subsequent debates about the utility of regulating prostitution for the duration of the Monarchy, influencing change in the numerous regulations that governed the prostitution throughout Austria. Despite the many drawbacks of regulating prostitution, many police and other officials remained convinced that the alternatives would be even less effective.

Key words: Brothel, Prostitution, Regine Riehl, Vienna, Regulation